

Czym różni się choroba od wzorca patologii?

Adam Kowalski

Choroba

W medycynie chińskiej, *choroba* oznacza pewną sytuację, która jest rezultatem interakcji pomiędzy czynnikami patogennymi, zwanymi Patogenną Qi (*Xie Qi*), a zespołem czynników, które zapewniają odporność na tego rodzaju oddziaływania, i które zbiorczo nazywa się Prawidłową Qi (*Zheng Qi*). Jeśli interakcja ta przeważa na stronę czynników patogennych, dochodzi do załamania się równowagi między Yin i Yang, czyli do choroby. Uważa się, że takie załamanie możliwe jest tylko wtedy, gdy nasz system odpornościowy – nasza Prawidłowa Qi, jest osłabiona albo czynnik patogenny wyjątkowo silny.

W przypadku ataku patogennych czynników zewnętrznych, organizm mobilizuje swą Ochronną Qi (*Wei Qi*), która jest częścią Prawidłowej Qi, aby ta nie dopuściła do przeniknięcia patogenów w głąb ciała. Gdy jednak patogeny okażą się silniejsze i wtargną do Wnętrza, Wei Qi nadal stara się wypchnąć je z powrotem na zewnątrz ciała, a przynajmniej zneutralizować. Energie ochronne w postaci Prawidłowej Qi służą też do tego, by walczyć z chorobą, gdy ta rozwinęła się we Wnętrzu, czyli by przywrócić pełną funkcjonalność narządów Zang Fu oraz prawidłowe krążenie Qi i krwi w systemie kanałów i naczyń.

Przejawy

Przejawy to nic innego, jak manifestacja chorobotwórczej aktywności czynników patogennych – zewnętrznych bądź wewnętrznych. Mogą się one uwidaczniać w postaci *objawów* (zwanym też *symptomami*) lub *oznak*.

Objawy (symptomy) odnoszą się do subiektywnych, niemierzalnych odczuć pacjenta mających związek z jego stanem chorobowym. Objaw to na przykład, ból, odczucie rozpierania, drętwienie, zmęczenie.

Oznaki odnoszą się do przejawów, które manifestują się zewnętrznie, obiektywnie, w sposób dający się oszacować. Oznaka to na przykład zaczerwienie lub bladość skóry, wysypka skórna, obraz tętna lub wygląd języka.

Wzorzec patologii

Ogólnie mówiąc, wzorzec patologii to **nagromadzenie objawów i oznak, które występuje w pewnym, ściśle określonych stadium choroby**. To nagromadzenie objawów i oznak – pewien charakterystyczny ich zestaw – pojawia się w określonym momencie choroby i

stanowi odzwierciedlenie (1) rodzaju czynników patogennych (np. zimno, gorąco, wilgoć itd.), (2) ich jakości termicznej (zimno, gorąco), (3) ich relatywnej siły (nadmiar, niedobór), a także (4) aktualnego miejsca działania (wzorce zewnętrzne lub wewnętrzne).

Wzorzec patologii stanowi więc jakby etap rozwoju bądź ustępowania choroby. Ma on bezpośredni związek z mechanizmem jej przebiegu, z czego wynika, że jest stanem przejściowym. Może utrzymywać się dłużej lub krócej, ale jako odzwierciedlenie dynamicznej sytuacji, przekształca się i zmienia. Wzorzec zewnętrzny, na przykład, szybko przekształca się we wzorzec wewnętrzny, gdy tylko patogeny zdołają przełamać linię obrony Wei Qi na Powierzchni, a wzorzec nadmiarowy po czasie staje się wzorcem niedoborowym. Ponadto, oprócz tego, że wzorce się zmieniają, potrafią też przemieszczać się z jednego narządu do drugiego lub rozprzestrzeniać, obejmując stopniowo coraz więcej struktur. W początkowym stadium choroby wzorzec patologii może obejmować tylko jeden narząd, lecz po czasie może już rozprzestrzenić się na dwa lub więcej narządów. W ten sposób tworzą się wzorce złożone (np. niedobór Qi Śledziony z niedoborem Krwi Serca).

Niemniej w leczeniu, zawsze odnosimy się do tej bieżącej, aktualnej sytuacji, którą nazywamy **wzorcem patologii**. Wzorzec patologii stanowi centralny punkt terapii, a metoda leczenia oparta na określaniu wzorców patologii nazywa się *bian zheng lun zhi*. Gdy gromadzimy i interpretujemy objawy i oznaki za pomocą Czterech Metod Diagnozowania, staramy się – jako zwieńczenie tego etapu – określić wzorzec patologii. A kiedy mamy już wzorzec patologii, to właśnie na jego podstawie wytyczamy strategię leczenia, wybieramy optymalną metodę leczenia, a potem dobieramy recepturę, zestaw punktów lub dajemy wskazówki dietetyczne. Jak więc widać, określenie wzorca patologii to centralny punkt każdej skutecznej terapii. Wspomniane Cztery Metody Diagnozowania to: oglądanie – *wang zhen*, palpacja lub dotykanie – *qie shen*, osłuchiwanie i analiza zapachów – *wen zhen* oraz wywiad chorobowy – *wen zhen*.

Każdy wzorzec patologii ma charakterystyczny dla siebie zespół objawów, swoje przyczyny powstawania, dynamikę rozwoju i kierunek zmian oraz swój charakterystyczny wygląd języka i obraz tętna, które odzwierciedlają jego cechy i jakości. Ma także swój charakterystyczny mechanizm chorobowy, który go ukształtował. I taki właśnie sposób leczenia oparty na różnicowaniu wzorców patologii, a nie samych tylko chorób, jest charakterystyczną i unikalną cechą Tradycyjnej Medycyny Chińskiej.

Jedna z najsłynniejszych sentencji medycznych, która ma związek z tym stylem leczenia brzmi:

Jedna choroba, różne leczenie; różne choroby, jedno leczenie.
Yi bing tong zhi; tong bing yi zhi.

Oznacza to, że jedna choroba może wynikać z różnych wzorców patologii. Na przykład przyczyną bólu głowy może być atak zewnętrznego wiatru i zimna, wznoszenie się Yang Wątroby, obecność śluzowej wilgoci, niedobór Krwi lub niedobór w Nerkach. Jeśli, na przykład, dwóch pacjentów cierpi na ból głowy, to jeśli ich wzorce patologii będą różne,

otrzymają oni także różne leczenie. Może się też zdarzyć, że dwóch pacjentów skarży się na z pozoru różne choroby, jak np. ból głowy i bezsenność. Jeśli jednak w obu przypadkach stwierdzi się ten sam wzorzec patologii, ich leczenie może być dość podobne.

Na tym przykładzie widać więc, że prawidłowa diagnoza wzorca patologii ma w medycynie chińskiej kluczowe znaczenie. Żeby jeszcze bardziej uwidocznić różnice pomiędzy chorobą a wzorcem patologii, zobaczymy jak to działa w praktyce, kontynuując przykład z bólem głowy.

Jako incydentalne zdarzenie, ból głowy nie jest traktowany jako choroba. Jest tylko reakcją organizmu na przejściowe warunki, takie jak zmęczenie lub silne emocje. Chorobą staje się wówczas, gdy ból nie ustępuje po ustaniu warunków, które go wywołały (po odpoczynku, uspokojeniu się itp.), gdy jest przewlekły, gdy często pojawia się w tych samych okolicznościach lub gdy występuje wielka łatwość w jego pojawianiu się (tzn. gdy ból łatwo nawraca). Wtedy „zwyczajny” ból głowy staje się chorobą, wtedy to mówimy o chorobie, zwanej bólem głowy, czyli po chińsku *tou tong*.

Jak więc widać, rozpoznanie choroby – bólu głowy, nie jest trudne. Wystarczy, by spełniała wymienione powyżej kryteria. Rozpatrując objawy i oznaki samej tylko choroby, możemy zróżnicować lokalizację bólu oraz jego cechy, lecz nie da nam to żadnej wskazówki odnośnie jego przyczyn, warunków, które go zaostrzają, szczegółowej strategii leczenia czy receptury ziołowej lub punktowej, którą powinniśmy zastosować. Pozostanie więc tylko ogólna strategia leczenia, czyli usunięcie bólu za pomocą środków przeciwbólowych czy ewentualnie masażu. Niemniej, w ten sposób nasze leczenie będzie głównie objawowe.

Jeśli jednak do rozpoznania choroby dodamy różnicowanie wzorców patologii, możliwe stanie się skuteczniejsze leczenie, którego rezultaty będą bardziej trwałe. Ból głowy może bowiem wynikać z wzorca zewnętrznego (np. ataku wiatru zimnego, gorącego lub wilgotnego) lub wewnętrznego (np. zastoju, niedoboru, obecności wilgoci lub śluzu), wzorca niedoboru (np. niedobór Krwi, niedobór Yin itd.) lub nadmiaru (np. ognia czy śluzu), czy wreszcie z wzorca zimna (niedobór Yang lub atak zimnego wiatru) lub gorąca (niedobór Yin ze wznoszącym się Yang lub atak gorącego wiatru). W każdym z tych przypadków leczenie będzie różne, czasem nawet biegunowo różne.

Z ogólnych zaleceń co do metod leczenia wynika na przykład, że stany nadmiaru należy rozpraszać lub drenować (czyli generalnie pozbywać się tego, co jest nadmiarem), a stany niedoboru uzupełniać (wzmacniać Qi, odżywiać Krew, ogrzewać Yang lub wzbogacać Yin). We wzorcach zewnętrznych należy się skupiać na eliminowaniu patogenów i odblokowywaniu przepływu, natomiast we wzorcach wewnętrznych na uzupełnianiu niedoborów, które mogą być wewnętrzną przyczyną nadmiaru. We wzorcach gorąca oczyszcza się lub drekuje gorąco, we wzorcach zimna ogrzewa Yang lub eliminuje patogen zimna.

Widać więc, że w różnych sytuacjach leczenie może polegać na czym innym. Raz może to być usuwanie, raz dodawanie; raz może to być ogrzewanie, innym razem ochładzanie. Bez

określenia wzorca patologii mamy tylko ból głowy, który możemy leczyć wyłącznie objawowo.

Podsumowując, jeśli w sytuacji klinicznej rozpoznamy ból głowy (*tou tong*), czyli chorobę, powinniśmy posłużyć się Czterema Metodami Diagnozowania, by zebrać wszystkie możliwe informacje, potrzebne do zrozumienia jej przebiegu oraz przyczyn, a na koniec określić wzorzec patologii. Czyli według definicji wzorca podanej powyżej, na podstawie zespołu charakterystycznych objawów określić, w jakim stadium swego przebiegu znajduje się ta choroba oraz jakich metod i środków należy użyć, by przywrócić równowagę (czyli wytyczyć strategię postępowania oraz wybrać środki lecznicze). Można więc powiedzieć, iż ogólnie leczymy chorobę, lecz sposób w jaki będziemy to robić, określa nam wzorzec patologii.

Tabela poniżej podaje kilka przykładowych wzorców, które wśród swoich objawów mają ból głowy, ogólną strategię leczenia dla każdego z nich oraz bazową recepturę, którą zwykle trzeba zmodyfikować, by przystosować ją do specyficznego stanu konkretnego pacjenta.

Wzorzec patologii	Podstawowa strategia leczenia	Bazowa receptura
Wzorce zewnętrzne		
Atak zimnego wiatru	Uwolnić Powierzchnię i rozproszyć <u>zimny</u> wiatr; przywrócić właściwe krążenie w kanałach (usunąć ból).	Chuan Xiong Cha Tiao San
Atak gorącego wiatru	Uwolnić Powierzchnię i rozproszyć <u>gorący</u> wiatr; przywrócić właściwe krążenie w kanałach (usunąć ból).	Sang Ju Yin (ogólna), Ju Hua Cha Tiao San lub Xiong Zhi Shi Gao Tang (głównie dla bólu głowy)
Atak wilgotnego wiatru	Uwolnić Powierzchnię i rozproszyć <u>wilgotny</u> wiatr, rozluźnić wilgoć, przywrócić właściwe krążenie w kanałach (usunąć ból).	Qiang Huo Sheng Shi Tang
Wzorce wewnętrzne – nadmiarowe		
Wznoszenie się Yang Wątroby	Uspokoić Wątrobę i przytłumić wznoszące się Yang, odżywić Krew oraz Yin Wątroby i Nerek.	Tian Ma Gou Teng Yin; Zhen Gan Xi Feng Tang

Zastój Qi Wątroby	Rozprowadzić i wyregulować Qi Wątroby, w razie potrzeby uzupełnić też niedobór Qi, Krwi oraz niedobór w Śledzionie.	Xiao Yao San
Ogień Wątroby	Uspokoić Wątrobę, wydrenować ogień, przytłumić wznoszącą się gwałtownie Qi, uspokoić umysł.	Long Dan Xie Gan Tang
Zastój Krwi	Pobudzić krążenie Krwi i rozproszyć jej zastój; wyregulować Qi i przywrócić właściwe jej krążenie w kanałach okolicy głowy.	Tong Qiao Huo Xue Tang
Obecność śluzowej wilgoci	Przekształcić śluzową wilgoć i przywrócić właściwe krążenie Qi, umocnić Śledzionę i pomnożyć Qi.	Ban Xia Bai Zhu Tian Ma Tang
Wzorce wewnętrzne – niedoborowe		
Niedobór Qi	Pomnożyć i uzupełnić Qi oraz unieść ją do głowy.	Bu Zhong Yi Qi Tang
Niedobór Krwi	Odżywić Krew, uzupełnić i unieść Qi.	Shi Quan Da Bu Tang; Ba Zhen Tang
Niedobór w Nerkach	Umocnić Nerki (z zakresie Yin lub Yang).	Qi Ju Di Huang Wan; Jin Gui Shen Qi Wan